

ugandských mučenicov, 1885-1887 [Sveci i povijest kršćanstva u afričkom kontekstu. Priča o ugandskim mučenicima, 1885.-1887.] (sv. 2, 199-221).

Izabrane teme su uklopljene kako bi se predstavio način na koji su fenomen svetaca shvaćali različiti tipovi društava, kultura i povijesnih razdoblja. Takva selekcija osigurava široke mogućnosti za komparativan pristup tom kompleksnom problemu. Dodatno, interdisciplinarnost bi trebala osigurati kompleksnost jedne tako opsežne teme. *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti* predstavlja zanimljiv doprinos problematici svetaca općenito i služi kao odlična polazišna točka za druga interdisciplinarna i kompleksna istraživanja.

Zuzana Orságová

Archaeology of Identity / Archäologie der Identität, ur. Walter Pohl i Mathias Mehofer, *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, sv. 17, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2010., 325 str.

Sedamnaesti svezak edicije *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, u kojoj se objavljuju zbornici interdisciplinarnih istraživanja srednjega vijeka, rezultat je međunarodne konferencije održane 2006. godine u Beču i posvećen je raznim aspektima ranosrednjovjekovnih identiteta, primarno u kontekstu arheologije. Ukupno 13 radova bavi se različitim područjima unutar navedene teme, od teorijskih i metodoloških pitanja, preko pojedinih etničkih skupina pa sve do problematike korištenja arheoloških nalaza u ideološkim i političkim konstrukcijama 19. i 20. stoljeća.

Nakon kratkog predgovora od strane oba urednika (7), slijedi rad Waltera Pohla *Archaeology of identity: introduction* (9-23), u kojemu autor daje uvod u glavnu temu zbornika raspravljajući o samome pojmu i konceptu identiteta, kao i etniciteta u kontekstu medievistike. Ističući njihovu mnogostrukost, fleksibilnost i kompleksnost, navodi deset različitih tipova skupina koje etnička imena mogu označavati, bilo da je riječ o samoidentifikaciji ili pak identifikaciji od strane promatrača izvan određene skupine. U tome svjetlu arheološko istraživanje (etničkih) identiteta Pohl smatra kompleksnijim od uobičajene identifikacije arheoloških kultura s etničkim skupinama, no svakako mogućim, primjerice u istraživanju uloge pojedinih grobnih nalaza kao aktivnih čimbenika u stvaranju i održavanju etniciteta.

Drugačije je pak stajalište Sebastiana Brathera, skeptičnog prema mogućnostima arheologije u istraživanju etničkih identiteta, koji u radu *Bestattungen und Identitäten – Gruppierungen innerhalb Frühmittelalterlichen Gesellschaften* (25-49) ističe različite aspekte i čimbenike osobnog, individualnog i kolektivnog identiteta. Pretpostavlja da se pri ukopima ne predstavlja samo jedna, nego više skupnih pripadnosti pokojnika, poput roda, srodstva, pripadnosti društvenom sloju, podrijetla i etniciteta, religije i dr., pri čemu mnoge reprezentacije izmiču arheologiji, jer su bile dio pogrebnih rituala. I dok arheološko proučavanje društvenog statusa pokojnika smatra mogućim, ostale aspekte vidi kao nesigurne i upitne s toga gledišta.

Sličnoga je pogleda i Philipp von Rummel. U kritičkome radu *Gotisch, barbarisch oder römisch? Methodologische Überlegungen zur ethnischen Interpretation von Kleidung* (51-77) bavi se prvenstveno pitanjem odjavnih predmeta u kontekstu kasne antike i odnosa stanovništva unutar i izvan Rimskoga Carstva. Smatra da samo na temelju ostataka materijalne kulture nije moguća etnička interpretacija i da se kategorije poput nošnje i etnije mogu pojmiti samo interdisciplinarno, kroz zajedničku arheološku i historiografsku diskusiju, jer arheologija sama nema mogućnosti razlučiti etnicitet od drugih mogućih izraza etniciteta.

S druge strane, Jörg Kleemann u radu pod naslovom *Frühmittelalterliche Bestattungen als Projektionen kontextueller Identitäten* (79-92) donosi analizu malog groblja Obermöllern blizu Leipziga u Njemačkoj, što ga zatim postavlja u širi regionalni kontekst i na temelju postavki o kulturnim modelima Franka Siegmunda raspravlja o kulturnoj i etničkoj pripadnosti po-

kojnika. Također se osvrće na “tirinške” fibule kao mogući izvor za proučavanje mobilnosti pojedinaca i, neizravno, njihova identiteta.

Dieter Quast u radu naslovljenom *Die Langobarden in Mähren und im nördlichen Niederösterreich – ein Diskussionsbeitrag* (93-110) istražuje u kojoj mjeri arheološki izvori mogu pridonijeti proučavanju povijesti Langobarda na području današnje Moravske i Donje Austrije. Analizom grobnih nalaza i običaja pokazuje jasne i izražene promjene u arheološkom materijalu, koje se javljaju na prijelazu iz 5. u 6. stoljeće i uz tradicionalni migracijski model predlaže i mogućnost objašnjenja nastalog stanja promjenom kulturnih i privrednih struktura uz orijentaciju novonastalih lokalnih elita prema tirinškome području. U kombinaciji s pisanim izvorima u ovim događajima vidi presudne trenutke u početku razvoja povijesti Langobarda.

U radu *Ethnische Gruppen im Awarenreich* (111-143) Peter Stadler kritizira stajališta Sebastiana Brathera i tzv. freiburške škole. Iako se slaže da pojedini artefakt nije nužno isključivi pokazatelj pripadnosti pokojnika određenoj etničkoj skupini te smatra kako arheologija može raspoznati kulturne uzorke i upravo na temelju kombinacija kulturnih elemenata razlikovati određene skupine, pa tako i etničke. Na temelju brojnih i obimnih računalnih i statističkih analiza nastoji to demonstrirati na primjeru Karpatske kotline u avarskome razdoblju.

Na ovu se vremensku i geografsku cjelinu dijelom nastavlja rad Csanáda Bálinta, *A contribution to research on ethnicity: a view from and on the east* (145-182). U uvodnom dijelu autor sažeto kritički prikazuje razvoj arheološkog istraživanja na području nekadašnjeg istočnog bloka, ističući koliko zapravo to staro nasljeđe opterećuje današnju znanost. S druge strane, upozorava i na često te neopravdano zanemarivanje istoka Europe od strane zapadnih autora. Zatim slijedi temeljita kritička studija o iskoristivosti i mogućnostima različitih vrsta izvora za istraživanje etnogeneze i etničkih identiteta, od pisanih i lingvističkih, materijalne kulture i folklor, sve do fizičke antropologije i arheogenetike. U središtu autorova interesa su Mađari u razdoblju od kasnog 9. do u 11. stoljeće, no uz njih promatra i Hune, Avare i druge stepске populacije, šireći svoj pogled sve do središnje Azije pa i dalje na istok, uz stalno povezivanje sa srednjoeuropskim i zapadnoeuropskim kontekstom.

Irene Barbiera u radu *The valorous Barbarian, the migrating Slav and the indigenous peoples of the mountains. Archaeological research and the changing faces of Italian identity in the 20th century* (183-202) na talijanskom primjeru pokazuje kako proučavanje ranosrednjovjekovnih identiteta često ovisi o suvremenom identitetskom razvoju. Nasuprot u većem dijelu Italije uobičajenoj dihotomiji između Romana i Germana, pri čemu su razne germanske populacije smatrane barbarima, u sjeveroistočnoj Italiji Langobardi zauzimaju istaknuto mjesto. Međutim, nije oduvijek bila takva situacija pa autorica istražuje razvoj interesa za materijalnu kulturu i povijest Langobarda na tome području, pogotovo od sedamdesetih godina 20. stoljeća, kao i njegovo mjesto u kontekstu suvremenih društvenih i političkih promjena.

Przemysław Urbańczyk se pak u radu *Before the Poles: problems of ethnic identification in Polish archaeology of the Early Middle Ages* (203-209) bavi problemom identitetske interpretacije prostora koji je vrlo slabo zastupljen u pisanim izvorima, područja današnje Poljske prije sredine 10. stoljeća. Da bi se uvelo reda u nepoznato područje u poljskoj historiografiji i arheologiji uobičajilo se koristiti termin “pleme” kao zamjenu za arheološke kulture, odnosno države, a poznata se plemena navode uglavnom prema tek jednom šturom zapisu iz pisanog izvora. U daljnjoj razradi takvoga koncepta na kartama se označavaju i nova plemena bez uporišta u pisanim izvorima te nakon više desetljeća suvremeno konstruirane zajednice bivaju prihvaćene kao stvaran odraz nekadašnje situacije, što autor oštro kritizira.

Novi pogled na ranosrednjovjekovni bavarski identitet donosi Hubert Fehr u radu naslova *Am Anfang war das Volk? Die Entstehung der bajuwarischen Identität als archäologisches und interdisziplinäres Problem* (211-231). U odmaku od tradicionalnoga migracijskog koncepta au-

tor vezuje njegov postanak i razvoj uz dukat Agilulfinga, koji se javlja nedugo nakon sredine 6. stoljeća. Ime Bajuvara bi u tom smislu izvorno imalo političko značenje, s vremenom bi se proširilo na određeni teritorij te na posljetku postalo i etnonim. U skladu s tim pogledom razmatraju se i arheološki nalazi s područja Bavarske.

Slijedi rad Bonnie Effros pod naslovom *Anthropology and ancestry in nineteenth-century France: craniometric profiles of Merovingian-period populations (233-244)*, u kojemu autorica bliže analizira jedan segment proučavanja ranosrednjovjekovnih populacija i arheoloških nalaza u Francuskoj tijekom druge polovine 19. stoljeća. Naime, u to su vrijeme prevladavajući historiografski narativi u kojima se Francima i drugim germanskim populacijama pridaje tek minorna uloga, dok se naglašava važnost i premoć galorimskog stanovništva u nasljeđu suvremenih Francuza. Takvo se viđenje najsnažnije manifestira u burno vrijeme oko 1870. godine, a u istom periodu veliku popularnost stječe fizička antropologija. Proučavaju se fizičke karakteristike lubanja iz grobalja merovinškog razdoblja i rezultati usklađuju s historiografskim narativima, kako bi se dokazalo da suvremeni stanovnici nisu potomci Germana. Iako su takva istraživanja stekla širu popularnost, među tadašnjim arheolozima uglavnom nisu prešla ulogu dopunskog sredstva u nastojanju rekonstrukcije povijesti.

Pavao Đakon je u svojoj *Povijesti Langobarda* naveo da je kraljica Teodelinda dala sagraditi crkvu sv. Ivana u Monzi. Taj je zapis s vremenom prerastao u mit i kraljevsku tradiciju, koja se počinje izrazitije koristiti od 12., a pogotovo tijekom 14. stoljeća, kada važnu ulogu dobiva i "Teodelindino blago", vrlo heterogena skupina raznih luksuznih predmeta koji su čuvani u navedenoj crkvi. Piero Majocchi u radu pod naslovom *The treasure of Theodelinda: ideological claims and political contingencies in the construction of a myth (245-267)* uz raspravu o samome blagu proučava ovaj fenomen, nastajanje i korištenje ranosrednjovjekovne tradicije u političke svrhe još od visokog srednjeg vijeka pa aktivno sve do 19. i 20. stoljeća.

Još jednim langobardskim blagom bave se Cristina La Rocca i Stefano Gasparri u radu *Forging an early medieval royal couple: Agilulf, Theodelinda and the "Lombard Treasure" (1888-1932) (269-287)*. Naime, u sklopu velike izložbe umjetnosti ranog srednjeg vijeka u Londonu 1930. pojavila se i skupina od 11 iznimno sačuvanih zlatnih predmeta, navodno iskopanih u Italiji. Uskoro je broj predmeta dopunjen novim navodnim nalazima, koji blago izravno povezuju s langobardskim kraljem Agilulfom i kraljicom Teodelindom. Iako su pojedini stručnjaci bili oduševljeni ovim nalazom, vrlo brzo je raskrinkan kao krivotvorina. U radu se raspravlja o jednome elementu blaga koji se smatra autentičnim, kao i o kontekstu ovoga blaga u okviru proučavanja ranosrednjovjekovnog razdoblja Italije.

Na samome kraju zbornika nalaze se zajednički popisi korištenih izvora (289-291) i literature (291-325).

Zaključno se može reći da predstavljeni zbornik na neki način donosi sažeti pregled trenutnog stanja istraživanja identiteta u arheologiji ranoga srednjeg vijeka, ali i u širem medi-evističkom kontekstu. Obuhvaćajući opće probleme metodologije i teorije, pojedina konkretna područja te etničke i druge skupine, određene arheološke nalaze, kao i mjesto ovih tema u suvremenim identitetskim i političkim procesima, zbornik predstavlja mnoge aspekte koje obuhvaća proučavanje identiteta. Iako se niti jedan rad ne bavi izravno područjem Hrvatske, mnoge obrađene teme su itekako primjenjive u proučavanju hrvatskog ranosrednjovjekovlja, što zborniku svakako daje važnost i u tome pogledu.

Goran Bilogrivić